

UVODNIK

Sveska 2 Volumen 27 Godište 2025 naučnog časopisa *Ekonomski horizonti*, nakon sprovedenog dvostruko anonimnog recenzentskog postupka, sadrži pet izvornih naučnih članaka, jedan pregledni članak i Zahvalnicu recenzentima rukopisa podnetih Uredništvu Časopisa u 2024.

Autor *Radovan Kovačević* istražuje izvozne performanse zemalja članica CEFTA 2006 (Albanija, Bosna i Hercegovina - BiH, Crna Gora, Kosovo* (UNMIK, prema Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija), Moldavija, Severna Makedonija i Srbija), koristeći ARDL (*Autoregressive Distributed Lag*) model. Primenom *F-Bound* ARDL testa za period 2000-2022. utvrđeno je postojanje dugoročne ravnotežne veze realnog izvoza robe i usluga članica CEFTA 2006 i izabranih varijabli (neto priliv stranih direktnih investicija - SDI, realni efektivni devizni kurs, trgovinska liberalizacija i udeo domaćih bankarskih kredita privatnom sektoru). Izvozne performanse uglavnom zavise od stepena otvorenosti trgovine (kod većine članica), zatim od realnog efektivnog deviznog kursa (BiH, Kosovo*, Srbija), dok je manji značaj neto priliva SDI (s izuzetkom Srbije) i domaćih bankarskih kredita odobrenih privatnom sektoru (s izuzetkom Kosova*). Autor, između ostalog, zaključuje da dalja liberalizacija trgovine, pre svega putem ukidanja preostalih nedarinskih mera, može značajno ubrzati protok robe i usluga i dovesti do rasta realnog izvoza članica CEFTA 2006.

Koautori *Obukhwo Oba Efayena, Jonathan Ojarikre Oniore i Ngozi Patricia Buzugbe* istražuju moderatorski uticaj kvaliteta institucija na odnos finansijske strukture i ekonomskog rasta u 33 ekonomije Podсахarske Afrike u periodu 2006-2022. godine. Klasifikujući navedene ekonomije prema visini dohotka, koautori primenjuju dvostepeni generalizovani metod momenata s fiksnim efektima.

Rezultati ukazuju da, među zemljama s niskim dohotkom, bankovno orijentisane zemlje beleže niže stope ekonomskog rasta, dok su više stope ekonomskog rasta prisutne u tržišno orijentisanim zemljama. Među ekonomijama sa srednjim dohotkom, finansijske strukture bankovno (tržišno) orijentisanih zemalja se povezuju s višim (nižim) nivoom ekonomskog rasta. U radu se konstatuje da kvalitet institucija ne podstiče pozitivan uticaj finansijske strukture na ekonomski rast. Kvalitet institucija istovremeno umanjuje efekte finansijskih struktura na rast u ekonomijama sa srednjim dohotkom i značajno pogoršava već nizak ekonomski rast u ekonomijama s niskim dohotkom. U radu se preporučuje usvajanje politika za jačanje kvaliteta institucija, kao i povećanje sinergije bankarskog sektora i tržišta kapitala.

Polazeći od stava da je stabilno snabdevanje energijom značajno za sve ekonomije, koautori *Selim Gungor i Muge Saglam Bezgin* istražuju uticaj energetske neizvesnosti na nestabilnost tržišta akcija u 18 razvijenih zemalja i zemalja u razvoju koje prednjače po veličini bruto domaćeg proizvoda. U radu se ispituje kako indeks energetske neizvesnosti utiče na obrasce tržišne dinamike i nestabilnost tržišta u različitim ekonomijama. Analiza tržišnih indeksa u periodu od januara 2003. do oktobra 2022. godine izvršena je korišćenjem GARCH-MIDAS pristupa. Rezultati istraživanja ukazuju da indeks energetske neizvesnosti utiče na sve indekse tržišta akcija. Indeks energetske neizvesnosti najmanje utiče na nestabilnost kanadskog tržišta, dok se najviši ponderi MIDAS komponente uočavaju na kineskom tržištu i tržištu Ujedinjenog Kraljevstva. Indeks energetske neizvesnosti najviše utiče na nestabilnost indijskog i kineskog tržišta, dok je taj uticaj minimalan kad su u pitanju brazilsko i kanadsko tržište.

Shodno stavu da su savremeni programi lojalnosti potrošača sve više zasnovani na novim tehnologijama i oblicima nagrađivanja, koautorke *Svetlana Sokolov Mladenović, Suzana Đukić i Jelena Stanković* istražuju uticaj mobilnih aplikacija na poverenje i lojalnost

* Korespondencija: M. Jakšić, Ekonomski fakultet
Univerziteta u Kragujevcu, Liceja Kneževine Srbije 3, 34000
Kragujevac, Republika Srbija; e-mail: milenaj@kg.ac.rs

potrošača u omnikanalnoj maloprodaji. Istraživanje se oslanja na teoriju samoopredeljenja kako bi se objasnio uticaj autonomije, kompetentnosti i povezanosti, kao ključnih potreba potrošača, na njihovo poverenje i lojalnost. Rezultati empirijskog istraživanja sprovedenog metodom anketiranja i primenom modeliranja strukturnih jednačina ukazuju da mobilne aplikacije značajno utiču na lojalnost potrošača, a moderatori kao što su godine starosti i dužina članstva u programu lojalnosti imaju značajnu ulogu u ovom procesu. Rezultati istraživanja sugerišu da potrošači više vrednuju mobilne aplikacije koje im pružaju osećaj kontrole nad procesom kupovine, jačaju postojeće i omogućavaju sticanje novih kompetencija i omogućavaju povezivanje i stvaranje prijateljstva sa drugim članovima programa.

Analizirajući transferne cene, kao strateški alat za optimizaciju poslovnih performansi i smanjenje poreskog opterećenja povezanih lica u Republici Srpskoj, koautori *Ljiljana Ž. Tanasić, Srđan M. Lalić, Željana Jovičić i Teodor M. Petrović* nastoje da kvantitativno ocene uticaj ovih cena na ostvarenje ključnih poslovnih ciljeva. Pomenuti ciljevi se odnose na unapređenje finansijskih performansi, minimizaciju poreskog opterećenja i stratešku alokaciju resursa. Empirijski podaci za istraživanje prikupljeni su iz Registra finansijskih izveštaja za 2023. godinu. Odnos između primene transfernih cena i finansijske i poreske pozicije povezanih lica ispitan je primenom modela linearne regresije. Rezultati istraživanja pokazuju značajan i pozitivan uticaj transfernih cena na poboljšanje finansijske i poreske pozicije povezanih lica, posebno onih koja posluju u više poreskih jurisdikcija. Na osnovu dobijenih rezultata, koautori preporučuju da se nacionalni regulatorni okvir uskladi sa međunarodnim smernicama.

Polazeći od stava da sposobnost kreiranja angažujućeg i relevantnog sadržaja predstavlja

ključni faktor uspeha u digitalnom marketingu, autor *Jelena Šidanski* koristi metodu analitičkog hijerarhijskog procesa (AHP) da uporedi performanse ljudi i veštačke inteligencije u stvaranju navedenog sadržaja. Veštačka inteligencija može asistirati ili potpuno upravljati procesom kreiranja sadržaja, pomažući marketinškim stručnjacima da poboljšaju radne procese i rezultate. U radu se AHP metoda primenjuje za procenu alternativa, odnosno ljudi, veštačke inteligencije i kombinacije ova dva pristupa, sa ciljem poboljšanja proizvodnje sadržaja na osnovu kriterijuma kreativnosti, brzine, troškova, kvaliteta sadržaja, prilagodljivosti i konverzije. Rezultati istraživanja ukazuju da marketing stručnjaci smatraju ljude najefikasnijim u kreiranju sadržaja, naročito u kreativnosti, kvalitetu sadržaja, prilagodljivosti i konverziji. Iako kombinacija ljudi i veštačke inteligencije nudi prednosti u ekonomičnosti i brzini, ona ne nadmašuje pristup koji je u potpunosti zasnovan na ljudima.

Sveska 2 Volumen 27 Godište 2025 sadrži Zahvalnicu recenzentima rukopisa podnetih Uredništvu Časopisa u 2024, od kojih su oni koji su pozitivno ocenjeni u dvostruko anonimnom recenzentskom postupku publikovani u Časopisu kao izvorni naučni i pregledni članci.

U ime Uredništva Časopisa i u svoje ime zahvaljujem autorima priloga koji su objavljeni u Svesci 2 Časopisa. Istovremeno, posebnu zahvalnost dugujemo recenzentima koji su, svojim konstruktivnim i kritičkim komentarima i sugestijama autorima podnetih priloga, doprineli podizanju nivoa kvaliteta publikovanih članaka.

Izdavanje časopisa *Ekonomski horizonti* finansijski je podržalo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, Rešenje broj: 451-03-4946/2024-03/2 od 29.04.2025. godine.

Glavni i odgovorni urednik

Milena Jakšić

Milena Jakšić je redovni profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu. Doktorirala je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, iz uže naučne oblasti Opšta ekonomija i privredni razvoj. Ključne oblasti njenog naučnoistraživačkog interesovanja su finansijski sistem, finansijska tržišta, finansijski instrumenti i finansijske institucije.